

Jedrom ilegalno preko Jadrana

Janko Lopičić, Cetinje

Zbog teške uvrede, Šala Đurišin Strugar 1842. godine ubije vojvodu Perišu Đuraškovića i sa još šestoricom Strugara pobjegne u Vranjinu, gdje nije bio na dohvat crnogorske vlasti. Turci su zaposjeli Vranjinu i Lesendro 1843. godine i braća Strugari nastave da žive pod njihovom vlašću. Turci su nastojali svim silama, da koriste Strugare za potrebna obavještenja i druge usluge u čemu nijesu imali uspjeha. Vladika Rade je svakako tražio načina da dođe glave Šali za ubijstvo vojvode Periše, i na kraju je i uspio. Neki Milo Jovanović iz Krnjića pozvao je Šalu na kumovstvo, što je ovaj i prihvatio, došao mu u kuću i bio izdat vlastima, i zatim na Virpazaru obješen. Kako su Turcima

bili u službi odbjegli Markiša Plamenac (koji je dugo živio u Vranjini) i pop Martin Krakiša iz Vranjina, to je vladika Rade i njima došao glave, Markišu je ubio isto tako neki Krnjišanin, a pop Martin je bio udavljen (noću je uvezan u vreću i bačen u Blato, tako da je treći dan nađen njegov lješ pod vranjinski manastir). Ostali Strugari ne samo da nijesu služili Turcima, nego su obratno sve moguće usluge činili Crnoj Gori i uspostavili su stalnu vezu i sa samim vladikom Radom. Naročito Ilija Stankov i pop Krcun (otac Mihaila — učitelja i historičara) bili su aktivni u službi domovini, iako iz nje protjerani, tako da ih je vladika zvao na sastanke. Jedanput su spomenute Strugare tajno dovezli Ga-

jo Šavićev Đurašković, Niko Milanov Pejović i Mališa Mitrov Cijanović i sastali se s vladikom na Gornjem Ceklinu, a drugi put za Vrtiljkom. Turci za dugo nijesu saznali, da su Strugari u službi gospodara Crne Gore, koji je na sve moguće načine planove krojio, da ponovo dođe i zaposjedne izgubljena ostrva Vranjinu i Lesendro, i tek oko 1848. godine utvrde da je to točno. Tako su ih prebacili u Skadar, a uskoro zatim i dalje u Albaniju — Kavaju. Vladika se mnogo interesirao gdje su nanovo internirani Strugari i tek poslije mnogo muke i vremena, to preko Vasojevića i Sjeverne Albanije ustanovi točno mjesto njihova prebivanja. On je smišljao, kako da izbavi iz turskog ropstva ovu braću, i mnogo je žalio za njihovom neizvjesnošću i sudbinom. Na kraju je riješio pozvati poznatog bokeškog trgovca Luku Gregorića iz Kaštel Lastve (danas Petrovac na moru), i ponuditi mu, da pođe i izbavi ih iz ropstva. Gregorić je uz duže razmišljanje dao vladici riječ, da će poći i izbaviti Strugare iz turskog ropstva. Tako je i učinio, i jednog lijepog proljenog dana 1851. godine sa dvojicom saputnika sio je u svoj jedrenjak i otisnuo se niz pučinu Jadranskog mora ka obalama Južne Albanije. Danima je udaljenom pučinom morar hitao k cilju i bližio se nepoznatom obalom, gdje treba da iz nepoznatog svijeta i kraja izbavi ljude i povrati u svoj daleki zavičaj. Bio je svijestan teškoća i opasnosti, da krišom iz tuđeg kraja iščupa šest ljudi, što je iziskivalo mnogo opreznosti smišljenosti i smjelosti. Prišao je kraju i pažljivo se ispitivao o mjestu Kavaji, gdje su boravili kao zatvorenici Strugari, i u noći u gustom šipražju ostavio sa jednim saputnikom jedrenjak i pošao dalje ka mjestu, gdje treba da stigne. Pažljivo se približavao Kavaji izbjegavajući svaki dodir sa vlastima i prurušen u mještana (zamijenio kapu i kaput) uspije doći i samu Kavaju. Tu je ubrzo uspio prepoznati jednog od braće Strugara (onako po izgledu — pošto ovi nijesu ni smjeli nositi crnogorsku nošnju) i sav

srećan sastane se sa svima i ispolji im svoju misiju. Strugari su bili srećni, da im se pružila prilika, da pođu u svoju domovinu, gdje ih željno očekuje njihov gospodar. Svi su noću neopaženo u grupicama po dva pošli ka obali, gdje ih u gusto skrivenom šipražju čeka jedrenjak i jedan od Lukinih saputnika. Srećno i bez ikakve nepravilnosti su se ukrkali u brodić i čekali samo nastupajuću noć i da krenu ka dalekom zavičaju. Ali kako se vrijeme bilo ozbiljno promijenilo i nagovještala se bura, pred Lukom i svima se naginjala nova opasnost. Ali moralo se poći, budući da su bili svjesni svih teškoća, pa i najgorih, noseći sobom nešto veću rezervu hrane. Tako su se upustili i u borbu protivu stihije mora i sa ozbiljnim naporima fizičkim i drugim, poslije više dana te borbe i puta došli su srećno i zadovoljno u Lukin kraj, u Kaštel Lastvu i na njegov dom. Luka Gregorić je, poslije nekoliko dana odmora sa Strugarima u svojem domu, pošao skupa sa njima kod Vladike Rada na Cetinje, koga su našli teško bolesna. Vladika je bio odveć raspoložen Lukinim uspjehom, što je izbavio iz turskog ropstva braću Strugare, koji tamo čame skoro punih devet godina. Strugari su pošli u svoj kraj na Ceklin i nastavili život na svom zavičajnom ognjištu. Vladika upita Luku kakvu nagradu za učinjeno smjelo i plemenito djelo traži, Luka Gregović, bez mnogo promišljanja odgovori Vladiki: »samo tražim da mi udovoljiš jednoj želji, a to je da dozvoli slobodan povratak kućama trojici Pejovića iz Ceklina, koji su zbog krvi još lani izbjegli i nalaze se kod mene«. Vladika je prihvatio Lukin zahtjev i blagodario mu na učinjeno djelo. Kako je Vladika zatim kao teško bolestan, boravio najviše u Prčnju, dopisivao se stalno sa Ilijom Stankovim i njegovom braćom, a ovi su isto tako nekoliko puta posjećivali Vladiku u Prčnju. (U ostavštini Mihaila Strugara, koja se nalazi u Historijskom institutu na Cetinju, nalaze se neka od ovih pisama, koje bi trebalo objaviti).